پښتو

دریمه برخه

لیکوال: محمدرحیم درانی

د بخښونکي او مهربان خداي په نامه

حمـد

هـمه واړه پـه تسبـیح د دۀ مـشغــول دي
که ملک دے که پیرے دے که انسان دے
هر مـاهـي يې په درياب کښې حـمد وايي
هر مارغـه يې په چمن کښې ثنا خوان دے
حد پـايـان يې هـيڅ سـړي مـوندلے نه دے
مـعـرفـت يې هـسې بـحر بې پـايـان دے
نـه يـې مـثل نه يـې مـثال نه يې مکان شته
دې بې مـثله بې مـثاله بـې مـکان دے
پـاک يې وګـنـه بـې شـکه بـې ګـومـانـه
لـه هـغه چې د چا شک د چا ګومان دے
نـۀ يـې څوک پـه سترګو ويني نه ليدې شي
او بـې چـونـه بـې چګـونـه نـمايـان دے

نوي ټکي:

همه واړه: همه   دۀ: این (اشاره برای نزدیک و ذي روح)   پیرے: جن   درياب: دريا   مارغه: پرنده
منوندل: پیدا کردن   هسې: بې فايده/ مفت/ شان/لکه   ګومان: ظن/ شک   ويني: میبیند (لیدل)

مشق

۱. د دې نظم نثر وليکئ
۲. د لاندنيو ټکو څخه جملې جوړې کړئ:
دۀ، همه، واړه، پيرے، درياب، مارغه، ويني، ګومان، هسې، منوندل
۳. د لاندنيو ټکو متضاد وليکئ.

تور	ورځ	لنډ	ماښام	نوې	خندل

افغانستان

افغانستان زمونږ خوږ اسلامي هيواد دے. ګران افغانستان ښکلي باغونه او رنګارنګ ميوې لري. زمونږ هيواد هسک او جګ غرونه لري. لوي لوي سيندونه او ارزښتمن کانونه هم لري. مونږ ټول د خپل هيواد بچيان يو. خپله خاوره او وطن راباندې ګران دے، او پر مونږ د مور په څېر حق لري.
مونږ خپل هيواد تل خپلواک ساتو او د ابادۍ او ودانۍ په لاره کښې يې زيار باسو.

نوي ټکي:

هيواد: کشور   هسک/جګ: لوړ   سيندونه: دريابونه/درياها   ارزښتمن: باارزش   کانونه: ذخائر
څېر: مثل   خپلواک: خودمختار   وداني: ابادي.

ګرایمر:

نږدې ماضي: (در فارسی مثل کرده است، خورده است و...) د ټولو مصدرونو څخه د شپږو کومکي فعلونو په مرسته جوړیږي چې عبارت دي له: یم، یو، یې، یئ، دے، دي، ده، دي. (۱) (د لام والا، ول والا او یدل والا مصدورنو څخه په پاي کښې د شپږو کومکي فعلونو په ورزیاتولو څخه جوړیږي. لکه:

مفرد متکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
تللې یم	تللي یوو	تللې یې	تللي یئ	تللې دے	تللي دي	تللې ده	تللي دي
لاړ یم	لاړ یوو	لاړ یې	لاړ یئ	لاړ دے	لاړ دي	لاړه ده	لاړې دي

(۲) د "ول" او "کول وال" مصدرونو کښې تر فعلي صفت وروسته کومکي فعلونه راوړل کیږي، لکه:

مفرد متکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ویښ کړې یم	ویښ کړي یوو	ویښ کړې یې	ویښ کړي یئ	ویښ کړې دے	ویښ کړي دي	ویښه کړې ده	ویښې کړې دي
مرا بیدار کرده است	ما را بیدار کرده است	تو را بیدار کرده است	شما را بیدار کرده است	او را بیدار کرده است	انها را بیدار کرده است	او را بیدار کرده است	انها را بیدار کرده است

(۳) یدل والا مصدرونو څخه د شول د فعل صفت وروسته کومکي فعلونه راوړل کیږي. لکه:

مفرد متکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ویښ شوې یم	ویښ شوي یوو	ویښ شوې یې	ویښ شوي یئ	ویښ شوې دے	ویښ شوې دي	ویښه شوې ده	ویښې شوې دي

(۴) له حکمي متعدي مصدورونه څخه له فعلي صفت څخه د نارینه جمع (جمع مذکر) په بڼه جوړیږي لکه: خندل

مفرد متکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ما خندلي دي	مونږ خندلي دي	تا خندلي دي	تاسو خندلي دي	هغه خندلي دي	هغوي خندلي دي	هغې خندلي دي	هغوي خندلي دي
ما ژړلي دي	مونږ ژړلي دي	تا ژړلي دي	تاسو ژړلي دي	هغه ژړلي دي	هغوي ژړلي دي	هغې ژړلي دي	هغوي ژړلي دي

مشق

۱. د خپل هیواد په هکله پینځه جملې ولیکئ
۲. له لاندنیو ټکو او ترکیبونو څخه جملې جوړې کړئ
هیواد، ارزښتمن، خپلواک، خپل وطن، سیندونه، ښکلي باغونه، خپله خاوره، په څېر
۳. د لاندنیو جملو فعلونو ته په پام سره په پښتو کښې ژباړه وکړئ

۱. کشور ما افغانستان یک کشور خودمختار است. ۲. تو به دنبال او خیلی گریه کرده اید. ۳. تو خیلی میخندیدید. ۴. تو از خواب بیدار شده اید. ۵. دو سال قبل من به کشور خورم رفته ام. ۶. ګل مخۍ پارسال به کابل رفته است. ۷. ایا تو به کشور خود رفته اید. ۸. او درکنار دریا نشست تو نشسته اید و من هم می نشینم. ۹. من غذا می خورم زیرا که تو خورده اید. ۱۰. او برای من، قابل عزت و باارزش است.

ساعت څه وایي

واوره څه وایي ټک ټک د هر ساعت
که هوښیار يې اوسه ویښ په لیاقت

وویریږه له لټۍ او بیکارۍ
له سبقه غفلت مه کړه یو ګړۍ

کوچنۍ ستنه د ساعت په کرارۍ
په خوږه ژبه ښه لاره درښیي

وایي واوره چې شو تیر هغه شو هیر
هوښیار نه ګرځي په تېرو پسې ډېر

ځان کړه ما غوندې توانا او خواري کښ
شپه او ورځ کوه سبا ته دې کوښښ

کهالي به دې په خوب کړي سترګې پټې
درته وبه تړي هره لار د ګټې

د هر چا ژوند دے تړلے په سبا
چې سبا لري ژوندې دے په رښتیا

څوک چې نه خوري نن د بلې ورځې غم
قبلوي به دوي سبا د بل ستم

نوي ټکي:

واوره: بشنو(اوریدل) اوسه: (اوسیدل) باش ویښ: بیدار وویریږه: بترس لټۍ: کاهلی سبق: درس کوچنۍ: کوچک کراري: ارامش هېر: فراموش غوندې: مثل ستنه: ستون/عقربه/سوزن خواري کښ: زحمت کش کهالي: کاهلی پټول: پوشاندن تړل: بستن رښتیا: راست.

ګرایمر:

لرې ماضي: (در فارسی مثل کرده بود، خورده بود و...) د ټولو مصدرونو څخه د اوو کومکي فعلونو په مرسته جوړیږي چې عبارت دي له: (وم، وو، وې، وئ، ؤ، وو، وه، وې)

۱. (د لام والا، ول والا او یدل والا مصدورنو څخه په پاي کښې د اوو کومکي فعلونو په ورزیاتولو څخه جوړیږي. لکه:

مفردمتکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفردمذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
تللې وم	تللي وو	تللې وې	تللي وئ	تللې ؤ	تللي وو	تللې وه	تللي وې
لاړ وم	لاړ وو	لاړ وې	لاړ وئ	لاړ ؤ	لاړ وو	لاړه وه	لاړې وې
راغلې وم	راغلي وو	راغلې وې	راغلي وئ	راغلې ؤ	راغلي وو	راغلې وه	راغلي وې

(۲) د "ول" او "كول وال" مصدرونو كښې تر فعلي صفت وروسته كومكي فعلونه راوړل كيږي، لكه:

مفرد متكلم	جمع متكلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذكر غايب	جمع مذكر غايب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ويښ كړېوم	ويښ كړيوو	ويښ كړېوې	ويښ كړيوئ	ويښ كړېؤ	ويښ كړيوو	ويښه كړېوه	ويښې كړېوې
موړ كړېوم	ماړهٔ كړيوو	موړ كړېوې	ماړهٔ كړيوئ	موړ كړېؤ	ماړه كړيوو	مړه كړېوه	مړې كړېوې
پخلا كړېوم	پخلا كړيوو	پخلا كړېوې	پخلا كړيوئ	پخلا كړېؤ	پخلا كړيوو	پخلا كړېوه	پخلا كړېوې
مرا سير كرده بود	ما را سير كرده بود	تو را سير كرده بود	شما را سير كرده بود	او را سير كرده بود	انها را سير كرده بود	او را سير كرده بود	انها را سير كرده بود

(۳) يدل والا مصدرونو څخه د شول د فعل صفت وروسته كومكي فعلونه راوړل كيږي. لكه:

مفرد متكلم	جمع متكلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذكر غايب	جمع مذكر غايب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ويښ شوې وم	ويښ شوي وو	ويښ شوې وې	ويښ شوي وئ	ويښ شوې ؤ	ويښ شوي وو	ويښه شوې وه	ويښې شوې وې
ستړې شوې وم	ستړي شوي وو	ستړې شوې وې	ستړي شوي وئ	ستړي شوې ؤ	ستړي شوي وو	ستړې شوې وه	ستړې شوې وې
خسته شده بودم	خسته شده بوديم	خسته شده بودي	خسته شده بوديد	خسته شده بود	خسته شده بودند	خسته شده بود	خسته شده بودند

(۴) له حكمي متعدي مصدورونه څخه له فعلي صفت وروسته د نارينه جمع (جمع مذكر) په بڼه جوړيږي لكه:

مفرد متكلم	جمع متكلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفرد مذكر غايب	جمع مذكر غايب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ما خندلي وو	مونږ خندلي وو	تا خندلي وو	تاسو خندلي وو	هغه خندلي وو	هغوي خندلي وو	هغې خندلي وو	هغوي خندلي وو
ما ژړلي وو	مونږ ژړلي وو	تا ژړلي وو	تاسو ژړلي وو	هغه ژړلي وو	هغوي ژړلي وو	هغې ژړلي وو	هغوي ژړلي وو

يادښت:

۱. د لرې ماضي او نږدې ماضي د منفي جوړولو لپاره د " نه" ادات له فعلي صفت څخه وروسته استعماليږي لكه: راغلې نه يم، راغلې نه وم، خندلي نه دي، خندلي نه وو ، ستړې شوې نه يم، ستړې شوې نه وو ، موړ كړې نه وم، موړ كړې نه يم او نور....

۲. كله كله د تاكيد لپاره (نه وم) يا (نه يم) له فعلي صفت څخه د مخه استعماليږي لكه: نه يم راغلې، نه وم راغلې، نه وم تللې، نه يم تللې، ما نه وو خندلي، ما نه دي خندلي، ما كار نه ؤ كړې، ما كار نه دے كړے. تهٔ ستړې نه وې شوې، زهٔ ستړې نه يم شوې، كله كله هم په دې بڼه يې منفي هم استعماليدې شي بې له دې چې څه تاكيد پكښې وي. خو دا لهجې او ويلو پورې اړه لري.

مشق

۱. د پورتني نظم نثر ولیکئ
۲. د لاندنیو جملو ژباړه وکړئ
۱. دوست شما چه می گوید. ۲. انها روز پنجشنبه به کربلا رفته بودند. ۳. من خیلی خسته شده ام. ۴. او به من گفت تو خیلی زحمت کش هستي. ۵. من اهل افغانستان هستم ولې در پشاور زندگي می کنم. ۶. ما صبح بیدار شده بودیم. ۷. تو در ماه شعبان خیلی خندیده بودید. ۸. من هفت سال پیش از اینجا رفته ام. ۹. ما تو را فراموش کرده ایم. ۱۰. من همیشه کشور خود را مثل مادر خود میدانم.
۴. د لاندنیو مثالونو په مرسته خالي ځایونه ډک کړئ

که کوچنۍ ستنه په دوه وي او لویه ستنه په درې وي نو پاؤ باندې دوه بجې دي.
که کوچنۍ ستنه څلور او پینځه تر مینځ وي او لویه ستنه په شپږ وي نو څلور نیمې بجې دي.
که کوچنۍ ستنه شپږو ته نږدې وي او لویه ستنه په نهه وي نو پاؤ کم شپږ بجې دي.
که کوچنۍ ستنه په دولس وي او لویه ستنه په دوه وي نو لس لپاسه دولس بجې دي.

که کوچنۍ ستنه په درې وي او لویه ستنه هم په درې وي نو.................................... بجې دي.
که کوچنۍ ستنه د درې او څلور تر مینځ وي او لویه ستنه په شپږ وي نو................... بجې دي.
که کوچنۍ ستنه نهو ته نږدې وي او لویه ستنه په نهه وي نو.................................... بجې دي.
که کوچنۍ ستنه په لس وي او لویه ستنه په یو وي نو .... بجې دي.
که کوچنۍ ستنه لسو ته نږدې وي او لویه ستنه په اتۀ وي نو .... بجې دي.

خپلواکي

خپلواکي د خداي لوي نعمت دے.

انسانان د خپلواکۍ سره مینه لري، حیوانات او مرغان هم خپلواکي خوښوي. څوک چې د بل خپلواکي اخلي هغه خپله خپلواکي هم له لاسه ورکوي.

وايي چې یوه ورځ یو ښکاري په غرنۍ سیمه وربرابر شو ګوري چې یو زمرے د غره په سر ویده دے، ښکاره په زمري د ټوپک وکړ زمرے ولګیده او زخمي شو خو ښکاري په زړورتیا د زمري کور ته ورغے فکر یې کاوه چې زمرے مړ دے، زخمي (ژوبل شوي) زمري ټوپ کړ، ښکاري چې ډېر ښکار یې کړې ؤ او نورې ګولۍ ورسره نه وې، ځاي نه یې دفاع ونۀ کړې شوه، د زمري په خوله ټوټې ټوټې شو.

له دې درس څخه دا نتیجه اخیستل کیږي چې چا ته خپله خپلواکي ګرانه وي د نورو خپلواکۍ ته په درنه سترګه ګوري. مونږ باید د نورو انسانانو بلکه د ځناور د خپلواکۍ خیال وساتو، مارغان په پینجرو کښې بند نه کړو ځکه چې دا ښه کار نه دے. او بیا د انسانانو خپلواکي اخستل خو لا زیاته بده خبره ده او د دنیا هیڅ یو مذهب هم د دې کار اجازه نه ورکوي. هر څوک چې د بل خپلواکي اخلي خپله خپلواکي هم له لاسه ورکوي په دې هکله خوشحال خان بابا فرمايي:

کوهې مۀ کنه د بل سړي په لار کښې
چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي

نوي ټکي:

اخلي: (اخستل) میگیرد **ورکوي**: میدهد **ښکاري**: شکاري **غرنۍ سیمه**: منطقه کوهي
وربرابر شو: به ان طرف راه افتاد **ګوري**: میبیند(کتل) **زمرے**: شیر **ویده**: خوابیده **ټوپک**: تفنګ
ولګید: (تېرخورد) لګیدل: خوردن **زړورتیا**: شجاعت **ګولۍ**:فشنګ(چیزګرد) **ټوټې ټوټې**: قطقه قطعه
کوهې: چاه **مه کنه**: نکنید **چېرې**: کجا/ګاهي **غاړه**: کنار

مشق

۱. د لاندنیو پوښتونو ځوابونه ولیکئ

الف: خپلواکي څه ته وايي؟

ب: ښکاري ولې ټوټې ټوټې شو؟

ج: ولې باید د بل د خپلواکۍ خیال وساتو؟

د: د خوشحال خان بابا د دې شعر مطلب څه دے؟

۲. له لاندنیو ټکو څخه جملې جوړې کړئ

اخستل، ورکول، ښکاري، سیمه، کتل، زمرے، ګولۍ، زړورتیا، کوهې، کنل، غاړه

۳. د لاندنیو ټکو مترادف ولیکئ او جملې ترې جوړې کړئ

ښکلې	ابادي	هسک	لټې	ازادي	مثل	ګومان	زخمي	چېرې

ګرایمر:

د حال فعل د استمرار او نه استمرار له مخې په درې ډوله دے:

(۱) جاري حال یا استمراري: هغه دے چې په حال زمانه کښې یو کار په پرله پسې او دوامداره توګه څرګند کړي: لکه زلمې لیک لیکي، زهٔ کار کوم، دې ډوډۍ خوري

(۲) مطلق حال (مضارع) یا شرطي: په حال زمانه کښې د یو کار په کیدلو او امکان په مطلقه توګه (د استمرار له قیده پرته) دلالت وکړي شرطي حال د زیاتو مطالبو لکه د "هیلې، پوښتنې، تاکید، احتمال، شک، شرط، او د نورو د څرګندولو لپاره استعمالیږي لکه: کاشکې یو لیک ولیکي، لیک درته ولیکم؟ باید لیک ولیکې، ګوندې راشي، که خط ولیکې ښه به وي.

(۳) امکاني حال: چې په حاضره زمانه کښې د یو کار په قدرت او امکان دلالت کوي، لکه: زهٔ کار کولې شم، دې خط لیکے شي.

جاري حال (استمراري)

له بیله بیلو فعلونو څخه په بیلا بیلو بڼو جوړیږي په دې کښې ځینې قانوني تغییر منوونکي مصدرونه دي او ځنې غېر قانوني تغییر منوونکي مصدرونه دي او ځینې تغییر نه منوونکي مصدرونه دي چې له بیانولو یې ډډه کوو، یوازې ځینې مثالونه یې بیانوو چې هم د دې په څېر دي چې ځینې وړاندې کوو:

۱. له تغییر نه منونکي فعلونو څخه (چې ټول متعدي دي) داسې جوړیږي چې د لام له حذفولو وروسته متصل فعلي ضمیرونه راوړلې شي چې ټول تقریبا ۹۰ مصدرونه دي لکه: منل منم، پالل پالم، ویشل ویشم او نور

۲. په دې مصدرونو کښې د "لامونو" له حذفولو وروسته "ت" په "ځ" بدلیږي:

راتلل	تلل	درتلل	بوتلل	ننوتل	الوتل	جاروتل
امدن	رفتن	امدن	بردن	داخل شدن	پرواز کردن	برگرداندن
راځي	ځي	درځي	بوځي	ننوځي	الوځي	جاروځي
پورې وتل	لاندې وتل	وتل	تېر وتل	خطا وتل	پرې وتل	تر غاړې وتل
ان طرف رفتن	مشغول شدن	بیرون شدن	اشتباه کردن	خطا کردن	افتادن	هم بغل شدن
پورې وځي	لاندې وځي	وځي	تېر وځي	خطا وځي	پرې وځي	ترغاړې وځي

او داسې نور مثالونه چې داسې صرف کیږي: زهٔ ځم، ته ځې، هغه ځي او نور....

۳. هغه مصدرونه چې په "ایستل" یا "ویستل" پای ته رسیدلي وي د حال فعل د جوړښت لپاره د "ایستل" پر ځای "باسل" راوړل کیږي او د لام حذفولو وروسته په پای کښې متصل ضمیرونو یو ځای کیږي. لکه: تېر ایستل تېرباسم، ننه ایستل ننه باسم، ویستل وباسم او نور.....

۴. هغه مصدرونه چې د مصدري لام له مخه یې "ست" یا "شت" وي د ست یا شت له حذفولو وروسته متصل ضمیرونه یوځای کیږي (بې له دې چې لام یې حذف شي) او که د مصدري لام له مخه یې "است" وي نو د "است" او مصدري لام تر حذفولو وروسته متصل ضمیرونه راوړل کیږي لکه لاندني مثالونه:

لوستل	ویشتل	کښیناستل	راوستل	اخیستل	ښملاستل	راخیستل
خواندن	زدن(با تیر...)	نشستن	اوردن	خریدن/گرفتن	دراز کشیدن	برداشتن
لولي	ولي	کښیني	راولي	اخلي	ښملي	راخلي

۵. له حکمي متعدي مصدرونو څخه داسې جوړیږي چې په ټولو صیغو کښې د مصدري لام تر حذفولو وروسته، تر لومړي ټکي وروسته یو الف زیاتیږي او په پای کښې متصل فعلي ضمیرونه راوړل کیږي لکه خندل = خاندم

مصدرونه	خندل	ژړل	زنګل	لمبل	ویل	غپل
زه	خاندم	ژاړم	زانګم	لامبم	وایم	غاپم
مونږ	خاندو	ژاړو	زانګو	لامبو	وایو	غاپو
ته	خاندې	ژاړې	زانګې	لامبې	وایې	غاپې
تاسو	خاندئ	ژاړئ	زانګئ	لامبئ	وایئ	غاپئ
هغه/هغوي	خاندي	ژاړي	زانګي	لامبي	وایي	غاپي

۶. او ځیني داسې دي چې څه قاعده او قانون نه لري چې ځیني (مشهور) یې په لاندې توګه دي:

مصدرونه	کتل	لیدل	وژل	موندل	نښتل	ختل
ژباړه	دیدن/نگاه کردن	دیدن/نگاه کردن	کشتن	یافتن	دعوی کردن/چسپیدن	بالا رفتن
حال	ګورم	وینم	وژنم	مومم	نښلم	خیژم

پاکي

سلیم چې یو تکړه او پوه زده کوونکې ؤ، خپلو ټولګیوالو به یې ډېر درناوي کاوه. ځکه دې د خپل ټولګي اول نومره هم ؤ. که څهٔ هم سلیم له یوې بزګرې کورنۍ څخه ؤ خو دهٔ د نظافت سره ډېره مینه درلوده. تل به یې خپل زاړه کالي ډېر پاک ساتل، مخکښې له دې چې سهار ښوونځي ته لاړ شي، دهٔ به خپل لاسونه او غاښونه پاک ومینځل. بیابه یې خپل بوټونه رنګ کړل او ښوونځي ته به روان شو. یوه ورځ په ټولګي کښې ښوونکي ورته وویل: "سلیم جانه! ته ډېر لایق او هوښیار هلک یې، ځکه ستا نظافت زما ډېر خوښ شو".

سلیم ورته وویل: "هو! روغتیا او سلامتي په پاکوالي کښې ده. هر څومره چې د انسان نظافت ښه وي هغومره یې صحت ښه وي. که د انسان صحت ښه نه وي، نه شي کولاي چې د خپل ژوندانه کارونه په ښه توګه پرمخ بوځي. نو مونږ زده کوونکیو ته لازمه ده چې خپلې روغتیا ته پوره پاملرنه وکړو. له خاورو، خځلو او چټلیو څخه ځان وژغورو اومې میوې او خراب خواړه ونه خورو چې بدن مو روغ او صحت مو جوړ وي. ښه ژوند په روغتیا کښې پروت دے خو زمونږ ځینې ټولګیوال ډېر بې پروا دي ناپاکې میوې خوري چې ټول د انسان صحت ته ضرر رسوي او په ناروغۍ اخته کیږي، ځینې زده کوونکي شته چې خپلو کالیو، د سر ویښتو او نوکونو ته هیڅ پاملرنه نه کوي، چې دا د دوي د تنبلۍ غټه نښه ده ځکه ښه زده کوونکي تل خپل غاښونه، مخ، لاسونه او ځان پاک مینځي او په اونۍ کښې یو وار خپل نوکونه پرېکوي چې دا ټول له یوې خوا د انسان نظافت او پاکوالي ته او له بلې خوا روغتیا ته پوره ګټه رسوي.

ښه زده کوونکي هغه څوک دي خپلې روغتیا او نظافت ته پوره پاملرنه کوي، روغتیا د انسان د برۍ یوه برخه او ناروغي د انسان د ناکامۍ سبب ګرځي. راځئ چې خپل پاکوالې، نظافت او روغتیا په رښتینې توګه وساتو. چې په ناروغو اخته نه شو.

(د شپږم ټولګي یو لوست)

نوي ټکي:

تکړه: توانا   درلودل: لرل   روان شو: راه افتاد(روانیدل)   څومره: چقدر   هغومره: همانقدر
پرمخ بوتلل: جلو بردن (پرمختګ: ترقي)   خځله: آشغال   چټلې: ناپاک،سخا ،ګنده، پلیت،خیرن ککړ و...
ژغورل: ساتل   اوم: ناپخته/ نه رسیده   پروت: ماندن   اخته: مشغول   نوک: ناخن   پریکول: بریدن
بري: موفقیت   توګه: طور

یادانښتونه:

۱. که فاعل او مفعول دواړه څرګند نومونه وي یا فاعل ځانله خپلواکه ضمیر وي نو په دغه صورت کښې فاعل د مفعول څخه د مخه راځي لکه: سلیم حمید وواهه، ما حمید ته ډوډۍ ورکړه، او په هغه صورت کښې چې فاعل ناخپلواک ضمیر وي هلته مفعول د مخه راځي لکه: سلیم مې ولید ، زهٔ دې ولیدم.

۲. په لازمي، حالي او استقبالي متعدي افعالو کښې فعل عموماً د فاعل تابع وي او په ماضي متعدي افعالو کښې فعل د مفعول تابع وي یعنې په لومړي کښې له فاعل او په دویم کښې له مفعول سره سم راځي لکه:
لازمي فعلونه: سلیم ولاړ، رحیمه ولاړه، هلکان ولاړل، اینجلۍ لاړې، ښځې کښیناستې، سړي کښیناستل.

متعدي حال استقبالي متعدي: زۀ مالګه اخلم، ته غوښه اخلې، هغه به اوبه وڅښي.
متعدي ماضي: هغه ډوډۍ وخوړه، هغه انار وخوړ. هغه اوبه وڅښې. ما مالګه اخستلې ده. ما غوړي اخستي دي. ما اوړه اخستي دي . تا ډوډۍ خوړلې وه. او نور........
۳. ارتباطي ادات په پښتو کښې په دوه ډوله دي: سرينه (سابقه) چې د مدخول په سر کښې راځي لکه: (په، پر، د، تر، له، بې) پسينه (لاحقه) چې له مدخول څخه وروسته راځي لکه (له ، ته، لره، نه، څخه، لپاره، باندې، کښې، لاندې، پورې، پشان، غوندې، په څېر، پسې، راسې)

مشق

۱. د لاندنيو ټکو په مرستې سره خالي ځايونه ډک کړئ
اخته، نوکونه، توګه، بري، پرمختګ، خځله، پريکول، اوم، تکړه، هغومره
مونږ ته پکار دي چې په اونۍ کښې يو ځل خپل............پريکوو او ....خواړه ونۀ خورو ځکه چې په ناروغۍ...........نه شو. څومره چې انسان..........وي .... د درناوي وړ وي. د مثال په ....وايي کوهې مه کنه د بل سړي په لار کښې چېرې ستا به هم د کوهي په غاړه لار شي ښه خوي د انسان د ....او...........سبب کرځي. په کار دا دي چې په لارو کښې .... نه اچوو.
۲. د لاندنيو جملو ژباړه وکړئ.
۱. من ديروز غذا خوده بودم. ۲. او صبح دندانهای خود را شسته است. ۳. اسلام اجازه نمی دهد که کسی ازادی ديگران را بگيرد. ۴. من او را مثل دشمن خودم زده ام. ۵. من با شجاعت از همکلاسی های خودم دفاع می کنم. ۶. پارسال خيلی از برادران افغانی به کشور خود رفته بودند. ۷. اگر اختيار هر انسان در دست خودش بود هيچ کس حصه بد را دوست نمي داشت. ۸. هر قدر که انسان ديگران را احترام کند ديگران همانقدر ديگران هم او را احترام خواهند کرد. ۹. جنگيدن براي دفاع از خود سخن بدي نيست. ۱۰. من همراه برادرم از قندهار به کابل با اتوبوس امده بودم.
۳. د لاندنيو پوښتنو ځوابونه وليکئ.
۱. د سليم ټولګيوالو ولې د هغه درناوې کاوه؟
۲. سليم د خپلو ځينو ټولګيوالو په هکله څه وويل؟
۳. ولې وايو چې: "روغتيا د برۍ يوه برخه ده"؟
۴. د ښې زده کړې لپاره لاندنې متن فعلونو او سرينې او پسينې ته په پام سره ولولئ.

د حقونو رساله

د امام سجاد (ع) يو قيمتي اثر او کتاب د "حقونو رساله" ده چې د پخوانيو عالمانو په کتابونو کښې يې يادونه شوې ده په تحف العقول کتاب کښې ټوله موجوده ده.او په من لا يحضره الفقيه، خصال ، امالي کښې يې هم ځنې برخې راغلي دي. بده نۀ ده چې له دغه کتابه هم ځينو برخو ته اشاره وکړم چې د هر يو څيز د حقونو په حقله يې ليکلے دے.
د خداي حق: د لوي خداي حق په تا دا دے چې د هغۀ عبادت وکړې. شريک ورسره ونۀ ټاکې او که په اخلاص سره دې داسې وکړل نو خداي پاک به دې دنيا او اخرت ښۀ کړي.
د نفس حق: د نفس حق په تا دا دے چې د خداي پاک په اطاعت کښې ترې کار واخلې.

د ژبې حق: له بدو خبرو او کنځلو ساتل او د نیکو خبرو عادت، همدا شان د چتیي او فضولو خبرو نه ځان بچول او له خلقو سره د ژبې په ذریعه نیکي کول.

د غوږونو حق: د غوږونو حق له غیبته او ناجائز او حرامو څخه ددې ساتل دي.

د سترګو حق: له حرامو نظارو ساتل، او د سترګو په ذریعه عبرت اخستل.

د لاسونو او پښو حق: د پښو حق دا دے چې هغو ځایونو ته پرې لاړ نشې چې حلال نهٔ دي ځکه چې په همدغو پښو به د صراط په پل ودریږے نو خیال کوه چې ونهٔ ښویږې. او په اور کښې پرې نهٔ وځې.

د خیټې حق: دا دے چې د حرامو ځاله یې نهٔ کړې او له ضرورته زیات ونهٔ خورې.

دعورتینو یا شرم ځایونو حق: چې له زنا او فحشاوو یې وساتې او د نورو له نظره یې پټ کړې.

د نمانځهٔ حق: د مانځهٔ حق دا دے چې پوه شې چې مونځ د خدایې درته حاضریدل دي او په مانځهٔ کښې خدایې ته ولاړ یې او که په دې پوه شوې نو په ډیرې عاجزۍ او غریبۍ سره به ودریږې او په زړهٔ سره به هغهٔ ته متوجې کیږې او د مونځ حق به ادا کړې.

د حج حق: دا دے چې پوه شې چې حج د خدایې درته ورتلل او له ګناهونو څخه خدایې ته پناه وړل دي. ستا د توبې د قبلیدو وسیله او د هغې فریضې کول دي چې خدایې په تا فرض کړې ده.

د روژې حق: دا دے چې پوه شې چې روژه داسې پرده ده چې لویې خدایې ستا په خلهٔ ،غوږونو، سترګو، خیټې او شرم ځایونو اچولې ده چې په دې وسیله دې له اوره وساتي او که روژه دې پریښوده نو د خدایې پرده دې شلولې ده.

د صدقې حق: دا دے چې خبر شے دا ستا په نزد د خدایې یوه صدقه ده. او داسې امانت دے چې ګواه ته یې حاجت نشته. که په دې خبره پوه شوې نو په هغه څهٔ به دې زیات اطمینان وي چې په پټه یې د خدایې په لار کښې ورکوې. او خبر شه چې صدقه په دنیا کښې تا له بلاګانو مصیبتونو او ناروغیو ساتي او په اخرت کښې له اوره.

د قربانۍ حق: دا دے چې لوي خداي ورسره وغواړے نهٔ مخلوق.

د استاد حق: د هغهٔ عزت او ورته د لویې والي ورکول دي، د هغهٔ په وړاندې په ادب سره کښیناستل او د هغهٔ خبرو ته ښهٔ غوږ اچول دي. پکار ده چې په استاد باندې ستا اواز لوړ نهٔ وي او که څوک ترې څه پوښتنه وکړي نو تهٔ ځواب نهٔ ورکوې بلکې پریږدې چې هغه په خپله ځواب ورکړي. د هغهٔ په محفل کښې له چا سره خبرې مهٔ کوه دهغهٔ په مخکښې د چا غیبت نهٔ دے پکار او که څوک د هغهٔ غیبت وکړي نو پکار ده چې دفاع یې وکړې دهغه بدۍ او عیبونه پټ او نیکۍ ښکاره کړه، له دښمن سره یې ملګرتیا او له دوست سره یې دښمني مه کوه. که په دغو دندو دې عمل وکړو نو فرښتې ګواهي ورکوي چې تهٔ د خداي لپاره هغهٔ ته ورغلې یې او علم دې ترې زده کړې دے نهٔ د خلقو لپاره.

د زده کونکي او د شاګرد حق: په استاد باندې د شاګرد حق دا دے چې استاد پوه شي چې خدایې پاک چې کوم علم دهٔ ته ورکړې او دې یې د شاګردانو مشر ټاکلې نو پکار ده چې نیک درس ورکړي په شاګردانو سختي ونهٔ کړي او غصه نشي چې خدایې پرې خپل رحمت زیات کړي. او که خلق دې له خپله علمه منعې کړل او سختي دې ورسره وکړه نو خدایې به درنه د علم رڼا واخلي او له سترګو به دې وغورزوي.

د ښځې (ټبر) حق: په تا باندې د خپلې ښځې حق دا دے چې پوه شې چې خدایې هغه ستا د اسانتیا او محبت وسیله ګرځولې ده او دا په تا باندې د خدایې یو نعمت دے، نو عزت یې وکړه او محبت ورسره وکانده. کهٔ څه هم په هغې باندې ستا حق زیات دی خو په تا لازمه ده چې ورسره مهربان اوسې.

د مور حق: دا دے چې تهٔ په دې پوه شې چې په داسې ځایې (خیټې) کښې یې ګرځولې یې چې نور څوک دې نهٔ ګرځوي. او تا ته یې د خپل زړهٔ میوه(وینه) درکړې ده چې هیڅوک چاته نهٔ ورکوي، تهٔ یې په خپلو ټولو غړو سره وساتلې او پروا یې ونهٔ لرله چې پخپله وږې وي خو تهٔ یې موړ کړې، تږې پاتې شوه خو تهٔ یې خړوب کړې، هیڅ پروا یې نهٔ وه. چې پخپله جامه ونهٔ لري خو تهٔ یې پټ کړې پخپله په نمر کښې وه او تهٔ یې سیورې ته کړې. ستا په خاطر یې شپې روڼې کړې او له تودو سړو یې وساتلې چې تهٔ ورته ژوندې پاتې شې. نو د خدایې له مرستې او د هغهٔ له توفیقه پرته د مور د شکریه او منني توفیق نهٔ لرې.

د پلار حق: خبر شه چې پلار ستا بنیاد دے که هغه نۀ ؤ نو ته به هم نۀ وې. نو کله چې دې په ځان کښې کوم خوښوونکې او ښۀ صفت ولیدۀ، پوه شه چې ددې نعمت اصل ستا پلار دے د خدایې شکر کوه او په همدې اندازه د پلار منندوي اوسه.

د زوي حق: دا دے چې پوه شې دې له تا دے او د دنیا په نیکو او بدو کښې په تا پورې تړلی دے او تۀ د هغه د روزنې، د خدایې په لور د هدایت او د خدایې د حکمونو په منلو کښې له هغۀ سره د مرستې ذمه وار یې. نو د هغۀ په کار کښې داسې اوسه چې ګوندې د هغۀ په نیکو کارونو تاته هم بدله ملاویږي. او د هغۀ په بدو تا ته هم سزا.

د ورور حق: دا دے چې هغه ستا لاس، ستا عزت او ستا توان دے. هغه د خدایې د نافرمانۍ او په مخلوق باندې د ظلم لپاره وسیله مۀ ګرځوه، د دښمن په وړاندې د هغۀ مرسته کوه او خیر غوښتونکې یې اوسه او که د خدایې له اطاعته بغیر ګام پورته کوي نو خدایې ته په هغۀ ترجیح ورکوه.

د نیکې کوونکي حق: په تا دا دے چې د هغۀ منندوي اوسې او نیکي یې یاده وساتې، د هغۀ ښه والې ووایې. خدایې ته د هغۀ لپاره خالصه دعا وکړې او که وس دې ورسید د نیکۍ بدل یې ورکړې.

د ملګري او شریک حق: په تا دا دے چې نرمي ورسره وکړې او په خبرو کښې انصاف هغۀ ته ورکړې. نیکۍ یې یادې ساتې او بدۍ او غلطۍ یې هیرې کړې.

د ګاونډي حق: د هغۀ په نشتوالي کښې د هغۀ د حقوقو خیال ساتل دي، له هغۀ سره مرسته او که ظلم ځپلې وي نو مرسته ورسره پکار ده . پکار ده چې په عیبونو پسې یې ونۀ ګرځې، که بده دې ورځنې ولیده نو پټه یې کړې، که نصیحت ورته وکړې په سختۍ یې یوازې پرې نۀ ږدې او نیک معاشرت او ګډ ژوند ورسره وکړې.

د دوست حق: دا دے چې په انصاف او عزت سره ورسره ناسته پاسته وکړې او څنګه چې ستا قدر کوي، قدر یې وکړې چې په دې کښې تر تا مخکښې نشي او که مخکښې شو نو بدله ورته ورکړې داسې مهربان ورسره اوسه لکه له تا سره چې مهربانه دے که د ګناه خیال او نیت وکړي نو منعې یې کړې او د هغۀ لپاره رحمت جوړ شه نۀ عذاب.

په کار اومال کښې د شریک حق: دا دے چې که غائب وي نو د هغۀ په ځایې کار وکړې او که موجود وي نو خیال یې وساتې. د هغۀ مخالف حکم ونۀ کړې او د هغۀ له مشورې پرته کار ونۀ کاندې. د هغۀ د مال خیال وساتې، او خیانت ورسره ونۀ کړې ځکه چې تر څو دوه شریکه له یو بل سره خیانت ونۀ کړي خدایې ورسره ملګرې وي. ځوک چې دې منندوي نۀ وي په ځان ورته ترجیح ورنۀ کړې خپل مال د خدایې په اطاعت کښې ولګوې، بخل او کنجوسي ونۀ کړې چې افسوس او پښیماني دې نصیب نشي.

د پور غوښتونکي حق: دا دے چې که پیسې یا بل څه لرې وریې کړې که نۀ وي درسره نو نیک ځواب ورکړې چې هغه خوشاله شي.

له تا سره د مشوره کوونکي حق: دا دے چې که پوهیږې نو لار ورته وښیې او که نۀ پوهیږې نو داسې کس وروښیې چې په خپله پوهیږي . له چا سره چې ته مشوره کوې که رایې یې له تا سره یو وي نو د خدایې شکر وکړه او که بدله وي نو تهمت پرې ونۀ لګوې. که چا درنه نصیحت وغوښت نو نصیحت ورته وکړه او مهرباني ورسره کوه،

د لویو حق: دا د چې د هغوي د عمر او په اسلام کښې تر تا له مخکښې کیدو په وجه یې عزت وکړې تر هغۀ مخکښې روان نۀ شې او مخې مخې ته یې نۀ ځې.

د وړوکي حق: دا دے چې مهرباني ورسره وکړې دښوونې، بخښنې او د هغۀ د عیب د پټولو په وخت او له هغۀ سره د مرستې په وخت

د سوال کوونکي حق: په تا دا دے چې که له تا څۀ وغواړي نو د هغۀ داړتیا په اندازه یې ورکړې.

نوي ټکي

پخواني، کذشته گان ټاکل : انتخاب کردن کنځل: دشنام بچول: نگهداشتن ودریدل: ایستادن ښویدل: سل خوردن
ځاله: لانه شلول: پاره کردن وغواړې: بخواهید اچول: انداختن پریږدې: بگزارید دنده: کار غورزول: انداختن
وینه: خون غړي: اندامها وږې: گرسنه تږې: تشنه خړوب: سیراب سیوره: سایه شپه روڼول: شب بیداري کردن
پرته: علاوه(بدون) منندوي: شکرگزار تړل: بستن تا پورې: با تو ملاویږي: داده می شود وس: توان
ظلم ځپلي: ستم دیده ګډون: شرکت ګډ: مشترک ناسته پاسته: نشت و برخاست پور: قرض اړتیا: ضرورت

د پښتو صوفي شاعر رحمن بابا

رحمان بابا په **۱۰۴۲** هجري قمري کال کښې په یوۀ کلي کښې چې بهادر کلي په نامه یادیږي، پیدا شوې دے. دې په یوه غریبه کورنۍ کښې پیدا شوې دے، پلار یې عبدالستار نومیدۀ، په قوم مومند دے، عبدالرحمان بابا چې پښتانه یې رحمان بابا بولي، د دۀ اشعار که څیر وکتل شي نو دا به څرګنده شي، چې رحمان یو خوږ ژبې او صوفي شاعر ؤ. دۀ د ظلم او استعمار په مقابل کښې هم د خلکو د ذهنیت د روښانه کولو لپاره هلې ځلې کړي دي لکه چې وایي:

پــه سبــب د ظـالـمانو حـالکـمانـو
کور و ګور و پیښور درې واړه یو دي.

نوي ټکي:

نومیدۀ: نامیده مي شد (نام داشت) پښتانۀ: جمع پښتون (پشتو زبان) څیر: غور و فکر روښانه: روشن
هلې ځلې: کوشش

ګرائمر:

راتلوونکي مستقبل فعل د حال فعل په شان په درې ډوله دے. ۱. راتلوونکې استمراري فعل، ۲. امکاني راتلوونکې فعل، ۳. مطلق راتلوونکې فعل:

۱. راتلوونکې استمراري فعل (هغه دے چې په راتلوونکې زمانه کښې د یو کار دوام او استمرار وښیي)

د استمراري فعل په پاي کښې د مستقبل د علامې یعنې (به) په راوړلو سره جوړیږي لکه: له تلل مصدر څخه:

مفردمتکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفردمذکر غایب	جمع مذکر غایب	مفرد مؤنث	جمع مؤنث
ځم به	ځو به	ځې به	ځئ به	ځي به	ځي به	ځي به	ځي به
لولم به	لولو به	لولې به	لولئ به	لولي به	لوي به	لولي به	لوي به
خاندم به	خاندو به	خاندې به	خاندئ به	خاندي به	خاندي به	خاندي به	خاندي به

مفردمتکلم	جمع متکلم	مفرد مخاطب	جمع مخاطب	مفردو جمع مذکر غایب
پخلا کوم به	پخلا کوو به	پخلا کوې به	پخلا کوئ به	پخلا کوي به
پخلا کیږم به	پخلا کیږو به	پخلا کیږې به	پخلا کیږئ به	پخلا کیږي به

منفي یې داسې جوړیږي چې د "نه" ادات او "به" دواړه د فعل تر مخه راشي لکه: نه به ځم، نه به خورم او نور.....

چې کله استمراري فعل په یوه جمله کښې د فاعل، مفعول، یا قید او نورو سره راشي نو په هغه وخت کښې "به" ادات د جملې له لومړي توکي سره یوځاي کیږي لکه:

زۀ به ځم	کتاب به لولم	دې به پاتې کیږي	هغه به خوري	ته به کښینې
زۀ به نۀ ځم	کتاب به نۀ لولم	دې به نۀ پاتې کیږي	هغه به نۀ خوري	ته به نۀ کښینې

مجهول یې داسې جوړیږي: هغه به وهل کیږي، هغه به ساتل کیږي، زۀ به پخلا کیږم، ته به راوستل کیږې او نور..

۲. مطلق راتلوونکې فعل (هغه دے چې په راتلوونکي زمانه کښې د يو کار کول يا نه کول له امکاني او استمراري قيد څخه پرته څرګند کړي) داسې جوړيږي چې د ټولو لام والا مصدرونو کښې د مطلق حال فعل په مينځ کښې يعنې د مطلقيت تر "و" څخه وروسته د "به" په راوړلو سره لاس ته راځي. او د منفي لپاره يې د "به" ادات وروسته "نه" هم زياتيږي لکه:

مفردو جمع مذکر غايب	جمع مخاطب	مفرد مخاطب	جمع متکلم	مفردمتکلم
وبه خوري	وبه خورئ	وبه خورې	وبه خورو	وبه خورم
وبه نه غواړي	وبه نه غواړئ	وبه نه غواړې	وبه نه غواړو	وبه نه غواړم

له دوه توکيز مصدرونو څخه د مطلق حال فعل په مينځ کښې د "به" ادات راوړې شي او د منفي جوړولو لپاره يې تر "به" وروسته "نه" زياتيږي لکه:

ظلم به وکړم	کر به وکړم	پا به څم	کښې به نم	پورې به وځم
سلام به وکړم	پخلا به شم	جوړ به کړم	پرې به وځم	کار به وکړم
سلام به ونه کړم	پخلا به نه شم	پا به نه څم	کښې به نه نم	پورې به نه وځم

د تلل، راتلل، ورتلل، درتلل، وړل مصدرونو څخه د قياس په خلاف د شکل بدلولو سره او د په مينځ کښې د "به" په زياتولو سره جوړيږي لکه په ترتيب سره:

يو به سم	در به شم	ور به شم	را به شم	لاړ به شم
يو به نه سم	در به نه شم	ور به نه شم	را به نه شم	لاړ به نه شم

امکاني مستقبل فعل هغه دے چې په راتلونکي زمانه کښې د يو کار امکان او قدرت بيانوي لکه: وبه يې ليدې شي. وبه يې ليکلې شي. وبه يې خوړلې شي. تللې به شي، پرې به وتلې شي، جوړولې به شي او نور

يادونه: کله چې دا ټول فعلونه فاعل، مفعول يا قيد سره يوځاي شي يعنې په جمله کښې راشي نو "به" ادات به لومړي ټکي سره يوځاي راځي چې مثالونه يې له مخه تېر شول.

مشق

الف: لاندينو پښتنو ته ځوابونه ورکړئ

۱. ولې وايي چې د ګاونډي عيبونو پسې مه ګرځئ؟
۲. زوې ولې د دنيا په نيکو او بدو کښې په پلار پورې تړلې وي؟
۳. د استاد له حقونو څخه دوه بيان کړئ؟
۴. د لمونځ حق څنګه ادا کيږي؟
۵. که يو شريک له بل سره خيانت وکړي نو خداي ور سره څۀ کوي؟
۶. ولې بايد د ټېر عزت او درناوې وکړو؟
۷. رحمن په کله او په کوم ځاي کښې پيدا شو؟
۸. د هغه له شعرونو څخه څۀ څرګنديږي؟

ب: د ښنم مصدر څخه د مستقبل استمراري صرف وکړئ

په اسلامي تاريخ کښې لومړۍ نعت شريف

کله چې د يو مسلمان په مخکښې د نعت شريف ذکر راشي نو مخې سره يې ذهن ته دا خبره راځي چې د خداى د ګران رسول (ص) صفت او فضائل د شعر په ژبه وئيل شوي دي. چرته مو نه دي ليدلي چې يو مسلمان شاعر وي او هغۀ به د خاتم الانبياء حضرت محمد مصطفى (ص) په مدح کښې نعت شريف نه وي ليکلى بلکې د مسلمانو شاعرانو اکثر ديوانونه او شعري مجموعې له حمد نه پس له نعت شريف نه شروع کيږي. نو راځئ چې د تاريخ پاڼې ولټوو چې هغه څوک مبارک او نېکمرغه انسان دى چې په اول ځل يې د خداى دګران رسول (ص) په شان کښې نعت شريف ويلى دى نو د تاريخ په پاڼو کښې مونږ ته هغه مبارکه څېره لکه د نمر په نظر راځي او هغه نېکمرغه او مبارک انسان د بنى هاشم خاندان مخور مشر، د خداى د ګران رسول (ص) ترۀ او د هغه حضرت (ص) نکاح خوان حضرت ابوطالب (رض) دے.

دا مشهوره واقعه تقريباً ټولو تاريخونو په مختلفو طريقو ليکلې ده چې يوه ورځ د قرېشو ستر ستر او نامتو مشران د حضرت ابوطالب (رض) کور ته ورغلل او د ګيلې او يوې دړکې په توګه يې ورته وويل چې "اى ابوطالبه! مونږ ستا د لوړ مقام او مشرۍ خاص خيال ساتو، له دې نه مخکښې مو هم درنه غوښتنه کړې وه چې ورارۀ مو منعې کړئ خو څه نتيجه يې ورنکړه. قسم دى چې نور زغم او صبر نه شو کولې چې هغه دې زمونږ په معبودانو نيوکې او اعتراضونه کوي. يا خو مو محمد (ص) له دغو حرکتونو نه منعې کړئ او يا يې مونږ ته حواله کړئ، مونږ به درته خبر دى د دۀ په بدله کښې بل ښکلى ځوان درکړو. يا که دې چا ښکلې جينۍ سره وادۀ کول غواړې يا مال او دولت ته يې ضرورت وي نو ټول ضرورتونه به يې پوره کړو خو زمونږ له معبودانو نه دې لاس واخلي. او که نه وي نو مونږ به مقابلې ته راووځو نو که بيا مو څوک مړۀ کړل او که چا مړۀ کړو پروا نيشته" له دې ګواښ، دړکې او ګيلې نه پس د قرېشو مشران ستانه شول. حضرت ابوطالب (رض) باندې د قرېشو د مشرانو دا خبرې ډېرې بدې ولګېدې ځکه چې هيڅکله دې ته تيار نه ؤ چې خپل خوږ ورارۀ قرېشو ته حواله کړي او هغوى يې شهيد کړي نو حضرت ابوطالب (رض) د خداى ګران رسول (ص) ځانته راوغوښت او ورته يې د قرېشو لخوا وئيل شوې ټولې خبرې وکړې. د خداى ګران رسول (ص) د دې خبرو په اورېدو سره وفرمايل:"کاکا جانه! که دغه کسان زما په ښى لاس کښې نمر او په ګس کښې سپوږمۍ راکوزه کړي او په لاسونو کښې راته کيږدى نو بيا به هم زۀ د دين له تبليغ نه لاس وا نخلم" او په دې وئيلو سره يې زړۀ راډک شو او له اوښکو ډکې سترګې د خپل مهربان کاکا لخوا پاڅېد او روان شو. حضرت ابوطالب ورته اواز وکړ. کله حضور (ص) واپس تشريف راوړۀ نو ترۀ ورته مسکى شو او په ډېره مينه يې ورته وويل: اى زما ګرانه! څه څه چې دې خوښه وي هغه کوه او زما دې په خداى قسم وي چې تا به چا ته ورنه کړم او نه به درته څوک په کږه سترګه وګوري. او بيا حضرت ابوطالب (ع) د خداى د ګران رسول (ص) په شان کښې په دا ډول في البديه نعت شريف وويلو:

والله لــن يصــلــوا اليك بجمعهم	په خــداى قــسم چې څوک به هــم نږدې نۀ درته راشي
حتى او ســد فــى الــتراب دفينا	تــر هــغه چــې مې د خــاورو لانـدې دا بدن فنـا شي
فاصدع بامرك ما عليك غضاضه	کــوه ښــه پــه ازاده هــغه څــه چــې زړۀ دې غــواړي
والشر و قو بـذاك منـك عيـونـا	ضــرر د درکــولــو بــه يــې پـوره نــه مــدعـا شي

و دعوتني و نعمت انك ناصحي	منم چې دې دعوت کړمه نو ته زما خېرخوا یې
ولقد صدقت و كنت ثم امینا	صادق یې هم امین یې نو باور ځکه په تا شي
و عوضت دینا لا محاله انه	بې شکه چې کوم دین دې ورانده کړی تا دنیا ته
من خیر ادیان البریه دینا	په نور واړو دینونو دغه دین به دې بالا شي

مخې سره ولټوونښکمرغهاول ځلځېرهمخورسترنامتو ګیلې او یوې دړکېورارهٔزغمنیوکېګوانښ، دړکې او ګیلېسپوړمۍراکوزهاوښکومسکۍکړه

ج: لاندنې متن په ډېر ځیر نظر ولولئ او ماضي، حال او استقبال یې جلا جلا ولیکئ.

د امام حسین علیه السلام ځینې ویناوې

✱ امام حسین علیه السلام خپل زوي امام زین العابدین ته په وصیت کې فرمایې: ای زویه! له ظلمه ځان وساته، په تېره بیا په داسې کسانو له ظلمه چې له خدایه پرته بل څوک نه لري (ځکه چې خدای د داسې مظلوم بدله ډېر زر اخلي)

✱ یو سړي له امام حسینه وغوښتل چې د دنیا او اخرت د ښېګړې په حقله ورته څهٔ ولیکي، امام حسین علیه السلام ورته ولیکل: بسم الله الرحمن الرحیم. څوک چې د خدای رضا غواړي او د خدای خوشحالي د خلقو په غصې خرڅه نه کړي، نو خدای به یې په هره چاره او د خلقو په چارو کې بې نیازه کړي او څوک چې د خلقو رضا غواړي او د خلقو خوشحالي او رضا د خدای په غصې واخلي نو خدای یې خلقو ته پرېږدي (یعنې خدای ورځنې خپل کرم او رحمت واخلي)

✱ امام حسین علیه السلام ته یو سړے راغی او ورته یې وویل چې زه په ګناهونو کې پټ یم او له خپلو ګناهونو نه شم تښتیدلی. ما ته نصیحت وکړه. امام حسین علیه السلام ورته وفرمایل چې پینځه کارونه کوه نور چې دې زړه کومه ګناه غوښتله کولی یې شې:

۱. د خدای له نعمتونو استفاده مه کوه، هله ګناه ته مخ اړوه.
۲. که د خدای له دنیا، حکومته او سرپرستۍ وتلی شې نو ګناه کوه.
۳. داسې ځای ته لاړ شه چې خدای دې نه ویني، بیا چې دې څه زړه غوښتل کوه یې.
۴. که د مرګ په وخت خپل روح د خدای له فرښتې ساتلی شې نو کومه ګناه چې دې خوښه وي کوه یې.
۵. او که دا طاقت لرې چې کله دې د دوزخ په اور کې اچوي نو ته ترې ځان بچ کړې نو بیا هم ګناه کولی شې.

(نو ته دا پینځه کارونه نه شې کولی پکار ده چې ګناه ونه کړې)

✱ امام حسین علیه السلام وفرمایل: ای انسانه! ستا هستي او پانګه (سرمایه) ستا عمر دی. ستا د عمر هره ورځ چې تیرېږي، ستا د وجود یو ټوټه کمیږي (نو پام کوه چې له عمره دې سمه استفاده کوې او که نه هغه فضول او بې ځایه تېروې)

✱ له امام حسین علیه السلام څخه وپوښتل شول چې په څنګه حال کې دې صبح کړه یعنې سهار په څنګه حال کې راپاڅیدې؟ امام وفرمایل: په داسې حال کې راپاڅیدم چې زما خدای او پروردګار ما ویني، د جهنم اور زما په وړاندې دی او مرګ راپسې دی چې راومې نیسي، په دنیا کې او اخرت کې مې هر څه په حساب کتاب دي او زهٔ په خپلو اعمالو پړ یم. داسې نه ده چې څه غواړم هغه وشي او ورته ورسیږم او څه چې مو نه دي خوښ او نه یې غواړم. له ځانه لرې کړی شم ځکه چې ټولې چارې د بل چا (خدای) په لاس کې دي که وغواړي عذاب راکوي او که خوښه یې وي بخښې مې. نو کوم یو فقیر تر ما ډېر فقیر دی.

✱ امام حسین علیه السلام فرمایې: ځینې کسان د جنت او بهشت په امید د خدای بندګي کوي چې دا بندګي او عبادت د تاجرانو او سوداګرانو عبادت دی، ځینې خلق د جهنم له ویرې د خدای عبادت کوي چې دا د غلامانو او مریانو عبادت دی، (یعنې که د مالک له سزا ونه ویرېږي خبره نه مني) او ځینې کسان د خدای عبادت د شکر او د نعمتونو د منني او شکریه لپاره کوي چې دا د ازادو او پتمنو عبادت دی او دا د عبادتونو تر ټولو لوړ او ښه ډول دی.

✱ خدای تعالی د هیچا طاقت تر هغه وخته نه کموي چې فرائض او واجبات یې کم نه کړي او د چا وس تر هغه وخته نه کموي چې ذمه واری او دندې یې کمې کړي (یعنې هر چاته د هغه د طاقت او وس مطابق ذمه واری او فرض سپاري).

✱ ستاسو بدله له جنته علاوه بل څۀ نه ده نو ځان په نورو مه خرڅوئ ځکه څوک چې په دنیا راضي شي (یعنې مقصد یې یوازې د دنیا ګټل وي) نو په ډېر سپک او پست شي راضي شوی دی.
✱ د حقو له منلې او پیروی علاوه عقل په بل څه نه کامليږي.
✱ د تېرو نعمتونو شکر د دې سبب کيږي چې خداې پاک تا ته نور نعمتونه درکړي.
✱ یوازې هغه کس امانت دار بوله چې له خدایه ویریږي.
✱ له امام حسینه پوښتنه وشوه فضیلت او لوړاوی په څه کې دی؟ وې فرمایل: د ژبې مالکیدل (یعنې په خپلې ژبې کنټرول) او نیکي او ښیګړه کول.

نوي ټکي

ښیګړه: نیکی　پـه تېره بیا: بیش از همه　چاره: دنده/کار/**فعل**/وسیله　مخ اړول: روکردن/روگرداندن　پاڅیدل: بیدار شدن/بلند شدن　وړاندی: جلو　راومې نیسي: او مرا بگیرد (نیول: گرفتن)　ړشول: شکست خوردن/تسلیم شدن　شکریه: مننه/تشکر　پت: غیرت، پتمن: غیرتمند　وس: طاقت/توان　بوله: بپندار/بدان

دولسم امام (عج)

زۀ د کوم ځای نه شورو کړم ستا ثنا　　چې یم ډېر عاجز بنده تۀ یې اقا
اول حمد کوم د رب العالمین　　بیا سلام وي په احمد مجتبی
خدایا ډېر شکر دے ستا په نعمتونو　　چې دنیا ته دې راواستول اولیاء
څوک دې وساتل جنت کښې بیا بهر شول　　چا کشتئ ته دې امان کړو له دریا
څوک خلیل دې ځان ته جوړکړلو اعلی شول　　څوک دې بې پلاره پیدا کړو په دنیا
رسیدل که څوک د تا درګاه ته غواړي　　لاره ښه نشته له دغو نه سیوا
په هر وخت کښې شریعت حافظ موجود ؤ　　هیڅ یو دم نه ؤ خالي له اوصیاء
اخر دا چې مبعوث کړو مصطفی　　مقدم دې کړو په ټولو انبیاء
بیا دې اجر رسالت ورته قرار کړو　　لا اجر مګر مودت قربی
بیا فرمان کړو دا رسول کبریا　　ما نه پس به وي علي ستاسو مولا
وینه ستا وینه زما ده اې علی　　ستا په وینه به وي حق باطل جدا
میدانونه بیا علي فتح کولو　　که ممبر وې که محراب که وې صحرا
چرته بدر او خیبر چرته حنین کښې　　قاسطین او مارقین یې کړو فنا
بیا په بغض کښې د علی عالم راټول شو　　کړو شهید یې حسنین کوي بُکا
د حسن جنازه غشو لاندې راغله　　حسین جان شو مسافر د کربلا
بغض یې پلار سره شهیدان ورته زامن کړي　　څه عجب ظالم دستور دے د دنیا
هدایت ډیوې ورو ورو په مړې کیدو شوې　　ستوري نشته په اسمان نشته رڼا
چرته لاړلو حسن چرته حسین　　چرته لاړ هغه آل د مصطفی
چرته لاړلو صاحب زمونږ د ټولو　　اَیْنَ الطّالِبُ مَقْتولِ کربلا
اې فرزنده د آدم او د حوا　　اې فرزنده د یاسینَ او طه
اې فرزند د خدیجه او فاطمه　　اې فرزند د مصطفی او مرتضی

چرته لاړشم چرته لاړشم چرته لاړشم   نه پوهیږم کړمه هر وخت دا دعا
اې امامِ انس و جانه راشه راشه   کړه د عدله یو ځل ډکه نړۍ بیا
د نرگس گله یو وارې مخ څرگند کړه   پسرلې راولـه غوټـې شه په خندا
اوس د ظلم دا تیرې په ختمیدو شوې   لرې نه ده چې یو ورځ به شي صبا
هغه نمر به له وریځو مخ سرگند کړي   په هر ځای کښې به شي سپینه ورځ رڼا
دا د ظلم سمندر په قرار شي   د اسلام د کشتۍ راغلو ناخدا
ناخدا د کشتۍ راغلو د اسلام   اوس مو هیڅه ویره نشته له دریا
چې لرزان شي انتظار کښې وجود ستا   نو بیا پوه شه منتظر یې په ریښتیا
تَنَزُلْ د هیولا به هله خلاص شې   چې د روح غذا کړې ذکر د اشنا
اې رحیمه ته رحیم ته که رسیږې   کړه طلب چې رحم هغه وکړي په تا